

הואיל משה

פרשת תזריע - טהרה
שנת תשפ"ה

הרב יצחק מאטצען
מח"ס הואיל משה וש"ס

דבר אל בני ישראל לאמר אשה כי תזריע וילדה זכר וטמאה שבעת ימים כימי נדת דותה תטמא: וביום השמיני ימול בשר ערלתו: ואיתא במדרש פליאה, לא נתקרה דעתו של איוב עד שהגיע לפרשת אשה כי תזריע וצ"ב, [מובא בספר דמשק אליעזר].

והנבס"ד, דאיתא במסכת גיטין (דף מ"ז:), המוכר שדיהו לפירות (שיאכל הלוקח פירות עד עשר שנים ותחזור הקרקע לבעליה), ר' יוחנן אומר מביא וקורא, קנין פירות כקנין הגוף דמי (ויכול לומר מראשית פרי האדמה אשר נתתי לי), ר"ל אמר מביא ואינו קורא, קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי עיי"ש.

ובספר ייטב פנים (לשבת תשובה אות כ"ח) כתב לבאר פלוגתתם, דהנה קיי"ל (אור"ח סי' ס"ד) דצריכין כוונה לצאת עיי"ש, וטעם הדבר דבעי כוונה, דבלא כוונה ומחשבת הלב, הגוף העושה מצוות, ולא הנשמה והשכל שבמוח ולב האדם לעבודתו ית"ש כידוע, וידוע כי עיקר האדם הוא הנשמה והגוף הוא רק לבוש, כדכתיב (איוב י"א) עור ובשר תלבישני וגו', וזה שאמר שלמה (משלי כ"ד-ל) על שדה איש עצל עברתי וגו', האיש הוא הנשמה, ושדה של האיש הוא הגוף לזרוע בו מצות ומעשים טובים במעשה.

וזהו שאמר המוכר שדיהו לפירות כמשמעו ופנימית הדבר דוגמתו, שהנשמה מכרה הגוף המכונה שדיהו לפירות, הן מצות ומעשים טובים שעשה בלא כוונה ומחשבה שבמוח ולב, ולא הקנה הגוף, היינו הנשמה שהוא גופא לגבי לבושא המכונה שדה, כי אם שקנה רק השדה לפירות, ר' יוחנן אומר מביא וקורא פרשת בכורים הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה, הן מצות של הגוף שהוא עפר מן האדמה, דקסבר ר' יוחנן קנין פירות כקנין הגוף דמי, כלומר כאלו הקנה גם הגוף הוא הנשמה והשכל, דר' יוחנן ס"ל כמ"ד מצות אינו צריכות כוונה.

ור"ל אמר מביא, על דרך שאמרו במסכת פסחים (דף נ:א) לעולם יעסוק אדם וכו' אפילו שלא לשמה, ואינו קורא הנה הבאתי וגו', כי איננו ראוי להתכבד לפניו ית"ש, דקסבר קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי, דר"ל לטעמיה דס"ל מצות צריכות כוונה, ובלא כוונה של הגוף היא הנשמה שלא הקנהו לא יצא וכו' עיי"ש, הרי דאי ס"ל קנין פירות כקנין הגוף דמי ס"ל מצות אין צריך כוונה, ומ"ד דלאו כקנין הגוף דמי ס"ל מצות צריכות כוונה.

ובספר עמודי יהונתן (פרשת אמור) כתב לפרש המדרש פליאה לא נתקרה דעתו של איוב עד שראה בסוכת בסוכת בסוכות וז"ל, דכאשר ראה איוב שבאו עליו יסורים קשים ומרים כאלה פשפש במעשיו ולא מצא בעצמו חטא גדול כזה שיעניש לו השי"ת עונשין גדולים כאלה, והתחיל לחשוב בלבו שמא חטאו בניו והקב"ה פוקד עון אבות על בנים ועון בנים על אבותם, ועל ידי זה הוא נענש ביסורין גדולים כאלה, אמנם גם על ידי זה לא נתקרה דעתו כי היה קשה לו דהלא הבן הוא כח האב וכחו לאו כגופו דמי, וא"כ מדוע הוא נענש על ידם, אך כאשר ראה בסוכת בסוכת בסוכות ומזה ראייה דלכולי עלמא הלכה למשה מסיני לגרועי אתא ולא להוסיף, וע"כ צ"ל כמסקנת הגמ' דכולי עלמא כחו כגופו דמי וחצי נזק צרורות הלכתא גמירי לה, וא"כ אם כו"ע ס"ל דכחו כגופו דמי נתקרה דעתו עכ"ל.

ובספר ברכה משולשת (מאמר ד') כתב, דספק זה אי כחו כגופו דמי או לא תליא בפלוגתא אי קנין פירות הוי כקנין הגוף או לא, דכתב לפרש מדרש פליאה איוב היה מתרעם על היסורין אמר לו הקב"ה כלום אתה גדול מאדם הראשון שגזרתי עליו מיתה משום שאכל מעץ הדעת ותמוה, וכתב לפרש עפ"י הנ"ל דאיוב היה נתייסר ביסורים משום שבניו לא הלכו בדרך השם.

וזה תלוי דאי סבירא ליה דכחו כגופו דמי שפיר נענש איוב משום בניו, אבל אי ס"ל דלאו כגופו דמי א"כ קשה למה נענש איוב משום בניו, ונוכל לומר דהפלוגתא אי ס"ל קנין פירות כקנין הגוף דמי או לאו, תליא בזה דאי ס"ל כחו כגופו אז ס"ל דהוי כקנין הגוף, ואי ס"ל דכחו לאו כגופו דמי אז ס"ל דקנין פירות ל"ה כקנין הגוף, ואדם הראשון נענש על שאכל פרי עץ הדעת וצ"ל דקנין פירות כקנין הגוף דמי, וע"כ דס"ל כחו כגופו, ושפיר נענש איוב על עון בניו עכ"ל עיי"ש.

ובמסכת שבת (דף קל"ב) איתא, וביום השמיני ימול בשר ערלתו אפילו בשבת עיי"ש, וכן איתא במסכת סנהדרין (דף נ"ט), דאיתא (שם), כל מצוה שנאמרה לבני נח ונישנית בסיני, לזה ולזה נאמרה, ופריך הגמ', והרי מילה שנאמרה לבני נח דכתיב ואתה את בריתי תשמור, ונישנית בסיני וביום השמיני ימול, לישראל נאמרה ולא לבני נח (דלא חשבה גבי שבע מצות), ומשני, ההוא למשרי שבת הוא דאתא ביום ואפילו בשבת עיי"ש.

דס"ל כחו כגופו, ושפיר נענש איוב על עון בניו, ובכך נתקרה דעתו ודו"ק.

(ב) עוי"ל, עפימ"ש"כ בספר עמודיה שבעה (עמוד השני סי' י"א), דיעקב נתגלגל באיוב ובאו היסורים על איוב כדי לתקן החטא דשתי אחיות עיי"ש, ובספר משען המים (פרשת בלק) ד"ה במדרש רבה הביא מה דאיתא בעשרה מאמרות (ח"ג-פ"א ופרק י"ח) בענין עבירה לשמה דהפליגו בה חז"ל, והאריך שם בזה, ומדבריו למדנו דיעקב שנשא השתי אחיות היה עבירה לשמה לתקן חטא של ג"ע מה שחטא אדה"ר שבא על חוה ביום עש"ק וגרם לבריאת המזיקים, ועבר על ג"ע במה דורק תרין טיפין באתר נוכראה, כדאיתא בר"מ והיינו שהוליד מלילית עיי"ש, והוכרח יעקב לתקן להוציא שתי טיפין של קדושה וכו', נמצא לפי דבריו היה נשואות שתי אחיות ליעקב עבירה לשמה עכ"ד המשען המים עיי"ש.

ובשו"ת טוב טעם ודעת בהקדמה להלכות טריפות (סוף מאמר ד'), ביאר הענין דמשו"ה אמרינן גדולה עבירה לשמה, משום דמחשבתו לטובה ואזלינן בתר המחשבה דהוא העיקר, ולכן כיון שכוונתו לטובה שפיר דמי ואמרינן גדולה עבירה לשמה, משא"כ אי אזלינן בתר מעשה לא איכפת לן הכוונה וגם עבירה לשמה הוי בגדר עבירה עיי"ש.

ואיתא במסכת יבמות (דף ס"א:), לא יבטל אדם מפריה ורביה אלא אם כן יש לו בנים, בית שמאי אומרים שני זכרים, ובית הלל אומרים זכר ונקבה, שנאמר זכר ונקבה בראם עיי"ש.

ובהגדה של פסח (בית אהרן פסקא צא ולמד) כתב לבאר במה פליגי ב"ש וב"ה, דאיתא במסכת כתובות (דף ת.), רבי יהודה רמי, כתיב (בראשית א-כ"ו) ויברא אלקים את האדם בצלמו, וכתיב (שם ה-ב) זכר ונקבה בראם, הא כיצד, בתחילה עלה במחשבתו לבראות שנים, ולבסוף ברא אחד עיי"ש.

ולפי"ז י"ל, דב"ש ס"ל דהעיקר הוא המעשה ולא אזלינן בתר מחשבה, וכיון שברא הקב"ה רק אחד, על כרחך מצותה בשני זכרים, ולא אזלינן בתר מה שהיה במחשבתו של הקב"ה רק במה שעשה בפועל שברא רק אחד, וב"ה ס"ל דאזלינן בתר מחשבה, וכיון שעלתה במחשבה לפניו יתברך לבראות זכר ונקבה, מצות פו"ר הוא גם כן בזכר ונקבה עכ"ד.

ואיתא במסכת נדה (דף ל"א:), שאלו תלמידיו את ר' שמעון בן יוחאי, מפני מה אמרה תורה יולדת מביאה קרבן, אמר להן, בשעה שכורעת לילד קופצת ונשבעת שלא תזקק לבעלה, לפיכך אמרה תורה תביא קרבן (שבועת ביטוי חטאת) עיי"ש, והקשו המפ' דלכאורה בכה"ג פטורה מקרבן שבועה, דאיתא במסכת שבועות (דף כ"ז:) נשבע לבטל את המצוה ולא ביטל פטור, והכא הרי נשבעת לבטל מצות פו"ר, ובכה"ג אין השבועה חלה עכ"ק.

והקשה בספר פנים יפות (בפרשתן) ד"ה ונראה, דלמה לן קרא וביום השמיני וגו' דמילה דוחה שבת, תיפוק ליה משום עשה דמילה דוחה הל"ת דשבת, ואע"ג דשבת הוה לתו"ע, הא כתבו התוס' במסכת זבחים (דף ל"ג:) ד"ה לענין, דעשה שיש בו כרת דוחה לתו"ע, וה"ה למילה דהוא עשה שיש בו כרת עכ"ק.

והנבס"ד, עפי"מ שהביא בספר שער המלך בהל' ע"ז (פי"ב ה"א) ד"ה עוד ראיתי בשם מהר"י אשכנזי שהקשה, דאמאי מילה דוחה שבת, הא אפשר לקיי"ש למול ע"י עכו"ם, למ"ד במסכת ע"ז (דף כ"ו:) דמילה כשרה ע"י עכו"ם, ואפילו למ"ד פסולה, אכתי קשה הא אפשר שימולו על ידי קטן דמילת קטן כשירה, כמבואר ברמב"ם הל' מילה (פ"ב ה"א), ואי"ל דהיכא דאיכא קטן הכי נמי דאינו נימול על ידי גדול, דלא לישתמיט תנא לאשמעינן הכי עיי"ש, ובשו"ת חסד לאברהם חאו"ח (סי' כ"ט) עיי"ש.

ובפשיטות י"ל דקושיא חדא מתורצת בירך חבירתה, די"ל דאה"נ דזה דמילה דוחה שבת לא איצטריך קרא דהא בכה"ת קיי"ל דעשה דוחה ל"ת, אך אי לאו קרא הו"א דהיכא דאפשר ע"י עכו"ם או ע"י קטן הו"ל בכלל אפשר לקיים שניהם ולא יחלל את השבת, קמ"ל קרא דגזיה"כ הוא דמילה דוחה שבת ואף היכא דאפשר לקיים ע"י אחר.

אך יש להעיר, דהמגן אברהם (ארי"ח סי' תמ"ו סק"ב) מביא בשם השל"ה דמקיים עשה דתשבייתו אם נתנו לנכרי לבערו עיי"ש, ובשו"ת אבני ציון (ח"א סי' כ"ח אות ד') כתב להעיר, לפי"מ דקיי"ל מצות צריכות כוונה, עיין במסכת פסחים (דף קי"ד:), ובמסכת ר"ה (דף כ"ח:), ולפי"מ שכתב במנחת חינוך (מצוה ט') דלמ"ד מצות צריכות כוונה גם מצות תשבייתו צריך כוונה עיי"ש, ולפי"מ דאיתא בירושלמי (תרומות פ"א) דנכרי אין לו מחשבה, ולא דוקא לענין הכשר רק לכל ענין אין לו מחשבה עיי"ש, א"כ כיון דנכרי אינו יכול לכוון שוב א"א לקיים מצוה על ידי שליח נכרי כיון דאין לו מחשבה וא"א לו לכוון והוי המצוה בלא כוונה עיי"ש.

ולפי"ז י"ל דזה דצריכין קרא דמילה דוחה שבת, דבלא"ה הו"א דהיכא דאפשר למולו ע"י עכו"ם לא יחלל את השבת, הוא רק למ"ד מצות אין צריכות כוונה, דלמ"ד מצות צריכות כוונה אי אפשר לקיים מצות מילה על ידי עכו"ם.

ובזה יבואר דברי המדרש, דהיה קשה לאיוב מדוע באו עליו יסורים, ואי בשביל שחטאו בניו הוא נענש על ידם, הלא הבן הוא כח האב וכחו לאו כגופו דמי, אך כשראה פרשת תזריע דכתיב ביה וביום השמיני וגו' דאיתא לומר דמילה דוחה שבת, ולכאורה למ"ל קרא תיפ"ל דבלא"ה דוחה משום דאמרינן עשה דוחה לא תעשה, וצ"ל דכיון דאפשר למול על ידי עכו"ם לא אמרינן עשה דוחה לא תעשה, ומינה דס"ל מצות אין צריכות כוונה, וקנין פירות הוה כקנין הגוף, וע"כ

מכותל המערבי, אבל אי ס"ל שכינה בכל מקום אז ח"ו טענתם טענה עכ"ד.

אך בספר דרש משה (דף קס"ה) כתב ליישב קושיית המין, דבשו"ע יורה דעה (סי' צ"ח סעיף ב') איתא, דמין במינו בטל ברוב, ובטורי זהב (ס"ק ג') כתב וז"ל, מסקנת הפוסקים דמין במינו שנתערב, מן התורה בטל ברובא דכתיב אחרי רבים להטות אלא דרבנן הוצריכו ששים, אבל מין בשאינו מינו אינו בטל ברוב רק צריך ששים מן התורה, וברמ"א שם כתב וז"ל, ולענין מין במינו אזלינן בתר שמא, אם שני הדברים שמן שוים הוי מב"מ, אבל לא אזלינן בתר טעמא אם הוא שוה או לא עכ"ד.

ולפי"מ דאיתא במסכת יבמות (דף ס"א) דאתם קרויים אדם ואין עכו"ם קרויים אדם, א"כ ישראל ואו"ה אינן שוים בשמא והוי מין בשאינו מינו שאינו בטל ברוב עכ"ד.

ואיתא במסכת נדה (דף ל"א), שאלו תלמידיו את ר' שמעון בן יוחאי, מפני מה אמרה תורה מילה לשמונה, כדי שלא יהיו הכל שמחים ואביו ואמו עצבים עיי"ש, ודקדק בספר חוט המשולש (שער המים) דלמה שאלו זאת דייקא לר' שמעון.

ובספר כנפי אלישע (בפרשתן) כתב לתרץ, עפי"מ דאיתא בזוה"ק הטעם דאין מלין עד שמונה ימים כדי שיעבור על הילד שבת ויראה פני מטרוניתא, אמנם רשב"י לטעמיה דס"ל במסכת יבמות (דף ס"א), דאתם קרויים אדם ואין אומות העולם קרויים אדם, וא"כ אין צריך לקבל קדושה בשבת כי ממילא נפש הישראלי קדוש משעת הלידה, ואינו דומה לשאר נפשות אומות העולם, רק לרבי מאיר דיליף מהקרא דאשר יעשה אותם האדם וחי בהם, דגם עכו"ם העוסק בתורה הרי הוא ככה"ג, הרי דס"ל דעכו"ם דומה לישראל במה שנקרא אדם, ואין להם קדושה יתירה משעת הלידה ע"כ צריך לעבור עליו שבת לקבל קדושה ממה שיראה פני מטרוניתא, משא"כ עכו"ם דל"ש ביה קדושת שבת אין לו קדושה זו, אבל לרשב"י קשה למה ממתנין עד יום ח', לכן הוצרך לומר טעם אחר שלא יהיו כולם שמחים ואביו ואמו עצבים עכ"ד.

ובזה יבואר דברי המדרש, דכשראה איוב פרשת אשה כי תזריע דהתורה הפסיק בדיני לידה של אשה בהקרא וביום השמיני ימול בשר ערלתו, וע"כ דהטעם דמילה הוא בשמיני כדי שלא יהיו הכל שמחים ואביו ואמו עצבים, ולא אמרינן דהטעם הוא כדי שיעבור על הילד שבת ויראה פני מטרוניתא, וע"כ דהוא כרשב"י דרק ישראל קרויים אדם ולא עכו"ם, וממילא נפש הישראלי קדוש משעת הלידה ואין צריך לקבל קדושה בשבת, ולפי"ז י"ל דמה"ט בני ישראל אינן בטלין ברוב, ולפי"ז י"ל דשכינה הוא בכל מקום, ומותרין לצאת מארץ ישראל לארץ ישראל, אז נתקרה דעתו ודו"ק.

וכתב בספר חסדי יהונתן (בפרשתן) לתרץ, כיון דמצות פו"ר אינו רק על האיש, אבל על האשה פליגי חכמים ור' יוחנן בן ברוקה במסכת יבמות (דף ס"ה), דחכמים ס"ל דרק האיש מצווה על מצות פו"ר אבל לא האשה, וריב"ב ס"ל דגם האשה מצווה, ולפי"ז י"ל דר"ש ס"ל כחכמים דהאשה אינה מצווה על מצות פו"ר, ולכן לא הוי נשבע לבטל את המצוה, ולכן ס"ל דהאשה מחוייבת קרבן על השבועה עכ"ד.

ובספר נחלת בנימין (מצוה א' אות ד'), ובספר מאמר מרדכי (פרשת תשא) כתבו, דפלוגתא ריב"ב וחכמים תלוי בפלוגתא רב ושמאל במסכת ברכות (דף ס"א). אי אדם וחיה דו פרצופין נבראו, דהיינו שהקב"ה ברא דו פרצופין זכר ונקבה אחד מלפניו ואחד מלאחוריו ואח"כ חלקן לשנים, או שברא פרצוף אחד, ואח"כ ברא את חיה מאחת מצלעותיו, דאי ס"ל דו פרצופין נבראו, א"כ באותה שעה שאמר הקב"ה פרו ורבו וגו' הרי היו שם אדם וחיה, ולפי"ז י"ל דהציווי היתה לשניהם וגם נשים חייבות במצות פו"ר.

משא"כ אי ס"ל דפרצוף אחד נברא ואח"כ נבראת חיה מאחת מצלעותיו, א"כ בשעה שאמר הקב"ה הציווי דפרו ורבו, חיה לא היתה שם, וי"ל דחיה לא היתה בכלל הציווי, וי"ל דרק האיש מצווה על מצות פו"ר ולא האשה עכ"ד.

ובזה יבואר המדרש, דעד עתה דעתו של איוב סוערת עליו על מה נענש ביסורים, דאי משום דצריך לתקן החטא דשתי אחיות, הלא יעקב שפיר עשה בנשיאת השתי אחיות, דהלא עשה עבירה לשמה, אך כשהגיע לפרשת אשה כי תזריע דהיולדת מביאה קרבן משום שנשבעת שלא תזקק לבעלה עוד, ול"ה נשבע לבטל את המצוה משום שנשים פטורות מפו"ר, דס"ל חיה מצלע נבראת, דס"ל דהעיקר הוא המעשה ואזלינן בתר מעשה ולא אזלינן בתר מחשבה, ולפי"ז עבירה לשמה הוי עבירה, ואיכא חטא דשתי אחיות, אז נתקרה דעתו דשפיר ראוי הוא ליסורים שבאו עליו ודו"ק.

ג) עוי"ל, עפי"מ"ש בספר מאמר מרדכי פרשת שופטים (דף ק"ט), דחטאו של איוב היה שייצא מארץ ישראל לחוץ לארץ עיי"ש, ובספר צנצנת מנחם (דף צ') כתב הטעם דאסור לצאת מארץ ישראל לחוץ לארץ, משום דארץ ישראל הוא במערב העולם, והשכינה הוא במערב, ולכן אסור לצאת ממקום השכינה למקום אחר עיי"ש.

ולכאורה יש להיכיח דהשכינה הוא במערב, דאיתא במדרש רבה (ויקרא ד-ו), א"ר אלעשא, גוי אחד שאל את ר' יהושע בן קרחה, כתיב בתורתכם אחרי רבים להטות, אנו מרובים מכם, מפני מה אין אתם משוין עמנו בעבו"ז עיי"ש.

ובספר נפתלי שבע רצון (פרשת ואחנן) כתב, דכיון דהשכינה לא זזה מכותל המערבי והוי קבוע, וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי, אך זהו רק אי ס"ל דשכינה במערב אז לא זזה השכינה

(ד) עוי"ל, עפ"מ ש"כ בספר ברכת שמואל (פרשת מסעי) דאיוב ס"ל דעולם כולו תלוי במזל, ולכן קילל יומו שנולד בו, ואת הלילה שהרה אמו, ואת מזל השעה, וכדעת מקצת חז"ל בסוף מסכת שבת, ואח"כ היה מודה כמסקנת הגמ' דאין מזל לישראל עיי"ש.

ולכאורה יש להוכיח דאין מזל לישראל, דאיתא במדרש רבה (ויקרא ד-ו), א"ר אלעשא, גוי אחד שאל את ר' יהושע בן קרח, כתיב בתורתכם אחרי רבים להטות, אנו מרובים מכם, מפני מה אין אתם משוין עמנו בעבו"ז עיי"ש, ובספר ייטב לב פרשת שמות (דף ב:) כתב לתרץ, דהא דאמרינן דנידון אחר הרוב היינו ישראל בפני עצמן אחר רובן, וכמנ כן אומות העולם אחר רובן, אבל ישראל ואומות העולם אינם נכנסין יחד לדין כדאיתא במסכת ר"ה (דף ח:), ישראל ואומות העולם, ישראל נכנסין לדין תחלה עיי"ש, כי אינן בסוג אחד כלל, כי העכו"ם יושבים תחת המזלות, משא"כ בבני ישראל אמרינן אין מזל לישראל עיי"ש.

ובספר טיב לבב כתב לבטל טענת אומות העולם, דאיתא במדרש רבה שמות (פרשה ו-א), בשעה שעבר שלמה על לא ירבה לו נשים ולא ירבה לו סוסים וגו', עלתה יו"ד שבירבה וקטרגה עליו וכו', תני ר' שמעון בן יוחאי, ספר משנה תורה עלה ונשתטח לפני הקב"ה אמר לפניו וכו' הרי שלמה מבקש לעקור יו"ד ממני, אמר ליה הקב"ה שלמה ואלף כיוצא בו בטלין ודבר ממך אינו בטל עיי"ש, הרי דאות אחת מן התורה אינה בטלה אפילו באלף, ונודע דכל אחד מישראל יש לו אחיזה באות אחת מהתורה, וידוע מדורשי רשומות שאמרו דתיבת ישראל ר"ת יש ששים רבוא אותיות לתורה, וא"כ כל אחד מס' רבוא נשמות ישראל הוא כנגד אות אחת מן התורה, ומעתה אין ממש בטענת האומות, כיון דבני ישראל אחוזים הם באותיות התורה אין שייך בהם ביטול עכ"ד.

ובספר שפת אמת לר' ישמעאל הכהן פרשת יתרו (דף מ"ה.) כתב, דאי ס"ל דברה תורה כלשון בני אדם לא שייך לומר דיש ס' רבוא אותיות דווקא מכוונים לס' רבוא שורשי נשמות, דהרי יש תיבות יתירות לחנם כלשון בני אדם, רק אי ס"ל לא דברה תורה כלשון בני אדם אז שפיר יש לומר דישאל ר"ת יש ששים רבוא אותיות לתורה עכ"ד.

ואיתא במד"ר (פרשת תצא פרשה ו-א), ולמה התינוק נימול לשמנה ימים, שנתן הקב"ה רחמיו עליו להמתין לו עד שיהא בו כחו, וכשם שרחמיו של הקב"ה על האדם כך רחמיו על הבהמה מנין שנאמר ומיום השמיני והלאה וגו' עיי"ש, וכתב בספר מאיר עיני חכמים (ח"א ס' יז), דלכאורה לפי הטעם דכדי שיתחזק כחו, למה ממתינין לשמונה ימים נימא דהמצוה יהיה מגין על התינוק, וע"כ הטעם הוא משום דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא עיי"ש.

ואיתא במסכת קידושין (דף ל"ט:), ר' יעקב אומר, אין לך כל מצוה ומצוה שכתובה בתורה שמתן שכרה בצדה שאין תחיית המתים תלויה בה (באבות מתן שכר להודיעך שאין מתן שכר אלא לעולם

הבא), בכיבוד אב ואם כתיב למען יאריכון ימך ולמען ייטב לך, בשילוח הקן כתיב למען ייטב לך והארכת ימים, הרי שאמר לו אביו עלה לבירה והבא לי גוזלות, ועלה לבירה ושלח את האם ונטל את הבנים, ובחזירתו נפל ומת, היכן טובת ימיו של זה והיכן אריכות ימיו של זה, אלא למען ייטב לך לעולם שכולו טוב, ולמען יאריכון ימך לעולם שכולו ארוך, ורבנן ס"ל (דף מ.) למען ייטב לך בעוה"ז, ולמען יאריכון ימך לעוה"ב עיי"ש.

ובספר המדרש והמעשה (פרשת יתרו) בעמק הלכה (אות ב:) כתב, דר' יעקב ורבנן פליגי אי דברה תורה כלשון בני אדם או לא, דרבנן ס"ל לא דברה תורה כלשון בני אדם, וא"כ ליכא לפרש שניהם על עוה"ב, דתרי קראי על עוה"ב למה לי, וע"כ דלמען ייטב לך בעוה"ז ולמען יאריכון ימך לעוה"ב, וא"כ ע"כ דיש שכר מצוה בהאי עלמא, ור' יעקב ס"ל דדברה תורה כלשון בני אדם, וא"כ י"ל דשניהם קאי על עוה"ב, ושכר מצוה בהאי עלמא ליכא עכ"ד עיי"ש.

ואיתא במסכת נדה (דף ל"א), שאלו תלמידיו את ר' שמעון בן יוחי, מפני מה אמרה תורה מילה לשמונה (ולא לשבעה), שלא יהו כולם שמחים (שאוכלין ושותין בסעודה) ואביו ואמו עצבים (שאסורין בתשמיש), וכתב המהרש"א בחידושי אגדות וז"ל, ויש לפרש דהכי קאמר, מפני מה אמרה תורה מילה לח' של לידתה, דלא הו"ל למתלי בטומאת ז' של לידת האשה שהפסיק בענין מילה, שאחר שכתב וטמאה שבעת ימים כתב וביום השמיני ימול, ואח"כ חזר לענינו ושלשים יום וגו', אלא ללמדך שלא יהו הכל שמחים וכו' עכ"ל.

ומעתה מובן דברי המדרש, דכשהגיע לפרשת אשה כי תזריע דכתיב ביה וביום השמיני ימול בשר ערלתו, אחר דכתיב וטמאה שבעת ימים וגו', ע"כ דהטעם דמלין לשמונה הוא כדי שלא יהא אביו ואמו עצבים וכולן שמחים, ומינה דס"ל שכר מצוה בהאי עלמא איכא, וע"כ הטעם דבני ישראל אינם בטלים ברוב, משום דאין מזל לישראל, אז נתקררה דעתו ודו"ק.

(ה) עוי"ל, דהנה ביור"ד (סי' רס"ב ס"א) פסק הרמ"א דאם מל בתוך שמונה יצא והוא מדברי הרא"ש עיי"ש, והש"ך (סק"ב) כתב אבל לדעת א"א לומר כן, והביא ראיה מהא דאיתא במסכת מנחות (דף ע"ב:), דס"ל לר' אלעזר בר' שמעון שכל עומר שנקצר שלא כמצותו פסול, אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, ראבר"ש בשיטת ר"ע רבו של אביו אמרה, דתנן כלל אמר ר"ע כל מלאכה שאפשר לו לעשותה מערב שבת אינה דוחה את השבת, וסבר לה כר' ישמעאל דאמר קצירת העומר מצוה (ודוחה שבת), ואי ס"ד נקצר שלא כמצותו כשרה אמאי דוחה שבת נקצרה מער"ש, אלא מדדחי שבת שמע מינה נקצר שלא כמצותו פסול עיי"ש.

ומבואר מזה דכל דכשר בדיעבד שלא בזמנו אין דוחה את השבת, וא"כ ה"נ לגבי מילה אי אמרינן דבתוך שמונה כשרה לא היה דוחה את השבת עכ"ק עיי"ש ובטו"ז.

ובספר שאגת אריה (סי' נ"ב) הקשה על הש"ך, דאי גם אמרינן דאם נימול תוך ח' צריך להטיף דם ברית, עדיין קשה למה תדחה שבת, הלא לאחר ח' ודאי המילה כשרה, דלמה תדחה שבת, הלא אפשר אחר ח', ורצה לחלק בין להקדים המצוה או לאחר ומשום דזריזין מקדימין למצוות, ולא קשיא דיאחר עד אחר ח', אלא דא"א לומר כן, דמשמע מהש"ס (שם) דאין לחלק בין להקדים או לאחר, מדמקשה מאברים ופדרים דאפשר בלילה, ומ"מ דוחה שבת, ולהנ"ל לא קשיא, דשאני אברים ופדרים דדוחה משום דזריזין מקדימין ולא מאחרין עד אחר השבת עיי"ש.

ובספר כתב סופר עה"ת (בפרשתן עה"פ וביום השמיני) כתב ישוב לתמיהת השאגת אריה, כסברת השאגת אריה דיש לחלק בין אקדומי מלאחר המצוה, ולא משום דזריזין מקדימין שהוא חבוב מצוה, אלא משום שיש חשש בטול מצוה, שמא ימות התינוק, בין לילה עבר ומת מן העולם ובטלה המצוה לגמרי, משא"כ להקדים דליכא רק משום דאין המצוה כתיקונה היה קשה להש"ך דהו"ל להקדים הגם שאין בזמנה כראוי כדאיתא בש"ס מנחות הנ"ל, ולפימ"ש"כ דלאו משום דזריזין מקדימין אתי עלה המילה, אלא משום שמא ימות, וזה לא שייך בקרבן ציבור, דמצוה של רבים הוא וקרבן לא בטל מכל וכל, ושפיר מדמה מילתא דקצירת עומר להקטרת אברים ופדרים עכ"ד.

ובספר ערבי נחל (פרשת בשלח) כתב, דזה אי טוב שנברא או טוב שלא נברא תליא בזה, דאיתא במסכת שבת (דף נ"ה), אמר רב אמי, אין מיתה בלא חטא (וחטאו של אדם גורם לו מיתה), ואין יסורין בלא עון וכו', מיתבי, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, רבונו של עולם, מפני מה קנסת מיתה על אדם הראשון, אמר להם מצוה קלה צויתיו ועבר עליה, אמרו לו, והלא משה ואהרן שקיימו כל התורה כולה ומתו, אמר להם, מקרה אחד לצדיק ולרשע לטוב וגו' (ויודעים שסוף הכל אשר צדיק ואשר רשע למות ומקרה אחד יש בעוה"ז לכולם), הוא דאמר כי האי תנא, דתניא, רש בן אלעזר אומר, אף משה ואהרן בחטאם מתו, שנאמר יען לא האמנתם בי, הא האמנתם בי עדיין לא הגיע זמנכם ליפטר מן העולם וכו' עיי"ש.

ובספר ערבי נחל (פרשת בשלח) כתב, דזה אי טוב שנברא או טוב שלא נברא תליא בזה, דאיתא במסכת שבת (דף נ"ה), אמר רב אמי, אין מיתה בלא חטא (וחטאו של אדם גורם לו מיתה), ואין יסורין בלא עון וכו', מיתבי, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, רבונו של עולם, מפני מה קנסת מיתה על אדם הראשון, אמר להם מצוה קלה צויתיו ועבר עליה, אמרו לו, והלא משה ואהרן שקיימו כל התורה כולה ומתו, אמר להם, מקרה אחד לצדיק ולרשע לטוב וגו' (ויודעים שסוף הכל אשר צדיק ואשר רשע למות ומקרה אחד יש בעוה"ז לכולם), הוא דאמר כי האי תנא, דתניא, רש בן אלעזר אומר, אף משה ואהרן בחטאם מתו, שנאמר יען לא האמנתם בי, הא האמנתם בי עדיין לא הגיע זמנכם ליפטר מן העולם וכו' עיי"ש.

ובספר ערבי נחל (פרשת בשלח) כתב, דזה אי טוב שנברא או טוב שלא נברא תליא בזה, דאיתא במסכת שבת (דף נ"ה), אמר רב אמי, אין מיתה בלא חטא (וחטאו של אדם גורם לו מיתה), ואין יסורין בלא עון וכו', מיתבי, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, רבונו של עולם, מפני מה קנסת מיתה על אדם הראשון, אמר להם מצוה קלה צויתיו ועבר עליה, אמרו לו, והלא משה ואהרן שקיימו כל התורה כולה ומתו, אמר להם, מקרה אחד לצדיק ולרשע לטוב וגו' (ויודעים שסוף הכל אשר צדיק ואשר רשע למות ומקרה אחד יש בעוה"ז לכולם), הוא דאמר כי האי תנא, דתניא, רש בן אלעזר אומר, אף משה ואהרן בחטאם מתו, שנאמר יען לא האמנתם בי, הא האמנתם בי עדיין לא הגיע זמנכם ליפטר מן העולם וכו' עיי"ש.

מבואר מזה דפליגי אי יש מיתה בלא חטא או אין מיתה בלא חטא, ומעתה אי ס"ל אין מיתה בלא חטא שפיר י"ל טוב שנברא, דהרי מצד בריאתו יוכל לחיות לעולם, ומה דנגזר עליו מיתה, איהו דאפסיד אנפשיה, ומאן דס"ל טוב שלא נברא ס"ל יש מיתה בלא חטא, נמצא דמתחילת הבריאה למיתה אזלא, ולכן טוב לו שלא נברא עכ"ד.

ואיתא במסכת סנהדרין (דף ק"ו), וירא את הקיני וישא משלו, אמר לו בלעם ליתרו, קיני לא היית עמנו באותה עצה (שגזר פרעה כל הבן הילוד היאורה בתמיה ודאי היית כולקמן), ומי הושיבך אצל איתני עולם (שעתידין בניך לישב בלשכת הגזית והיינו דכתיב איתן מושבין וכי בין איתני עולם יושב מי הושיבך לכך), והיינו דא"ר חייא בר אבא א"ר סימאי, שלשה היו באותה עצה, אלו הן, בלעם איוב יתרו, בלעם שיעץ נהרג,

אך י"ל דאיוב ס"ל דאינו ראוי לעונש עבור זה, דאיתא במסכת שבת (דף י'), אמר ר' חמא בן גוריא אמר רב, לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים, שהרי בשביל משקל שני סלעים מילת שנתן יעקב ליוסף יותר משאר בניו, נתקנאו בו אחיו, ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים עיי"ש, וכתבו התוס' (ד"ה ה"א), ואע"ג דבלא"ה נגזר דכתיב ועבדום וענו אותם, שמא לא היה נגזר עליהם עינוי כ"כ אלא ע"י זה עכ"ד, הרי דקושי השעבוד הוא בשביל חטא דמכירת יוסף, ולפי"ז י"ל דזאת היתה התרעומות של איוב דאמאי באין עליו יסורין, כיון דבלא"ה הוצרכו לקושי השעבוד בשביל חטא דמכירת יוסף.

אך זהו רק אי איכא חטא דמכירת יוסף, אז שפיר יש לו תרעומות על היסורין כיון דנתחייבו בלאו עצתו משום חטא דמכירת יוסף, משא"כ אי ליכא חטא דמכירת יוסף, א"כ ע"כ הקושי השעבוד היתה משום עצתו א"כ שפיר באו היסורין על איוב.

ובספר בגדי אהרן (פרשת בשלח דף קנ"ג). הביא מש"כ בזוה"ק ובילקוט חדש ערך מלאכים, דמחלוקת יוסף והשבטים היתה, דאיתא במסכת עירובין (דף י"ג), תנו רבנן, שתי שנים ומחצה נחלקו ב"ש וב"ה, הללו אומרים נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, והללו אומרים נוח לו לאדם שנברא יותר משלא נברא, נמנו וגמרו נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא וכו' עיי"ש, דיוסף אמר ליברוא האדם, דס"ל טוב שנברא, והשבטים אמרו אל יברא עכ"ד.

ובזה יבואר המדרש, דמתחילה היה איוב מיצר ודואג שלא היה יודע מדוע באים עליו יסורים, דאין לומר דהיסורים באים עליו משום שהסכים לגזירת פרעה, דהלא בלא"ה נתחייבו בקושי השעבוד משום חטא דמכירת יוסף, אך כשראה פרשת אשה כי תזרע דכתיב בה וביום השמיני ימול בשר ערלתו, דילפינן מכאן דמילה דוחה שבת, ולכאורה קשה אמאי דוחה שבת הלא אפשר למולו אחר שמונה ימים, וע"כ דחיישינן שמא ימות התינוק, ומינה דס"ל יש מיתה בלא חטא, ומעתה ס"ל טוב שלא נברא, והצדק הוא עם השבטים, וקושי השעבוד בא רק ע"י עצתו של איוב, אז נתקררה דעתו דשפיר ראוי הוא ליסורין שבאו עליו ודו"ק.

א"כ שפיר צריכין קרא דמילה דוחה שבת, דאי לאו קרא הו"א דאין בכחה לדחות שבת מכח עשה דוחה ל"ת, דכיון דהוא עשה הבא מכח רוב, ולכן צריכין קרא מפורש דדוחה שבת עכ"ד.

ובשו"ת נחלת יוסף חאו"ח (סי' מ"ו) כתב, דהא דעשה הבא מכח רוב אינו דוחה ל"ת תליא אי ס"ל דרוב הוא ספק או רוב הוא ודאי, דהתוס' במסכת ב"מ (דף ו:) ד"ה קפץ הקשו, אהא דתנן קפץ אחד מן המנויין לתוכו כולן פטורין, אמאי נימא דליבטיל ברובא, ותי' השיטה מקובצת בשם הרא"ש מפלוזי, דבאמת גם רוב הוא ספק רק שהתורה התירה אותו ספק, והתינח בעלמא אבל במעשר בהמה דעשירי ודאי אמר רחמנא ולא עשירי ספק כמבואר שם (דף ז:), ממילא גם רוב דג"כ מקרי ספק אינו מועיל עכ"ד, והאחרונים דייקו דמדלא תירצו התוס' כן משמע דלא ס"ל הכי, אלא דהתוס' ס"ל דרוב מיחשב בירור ודאי, עיין בפלתי (סי' ס"ג סק"א) ובספר שערי תורה ח"ג (כלל א' פרט א') שהאריכו בזה, דאי ס"ל דרוב הוא ספק אז שפיר י"ל דאין בכח העשה הבאה מכח רוב דהוא כמו ספק דהמיעוט כמאן דאיתא לדחות הל"ת ודאיתא, אבל אם רוב הוא מתורת ודאי דהמיעוט כמאן דליתא שפיר דוחה בכה"ג, כיון דגילתא התורה דרוב הוא כודאי שוב הוא כמקיים העשה בודאי עי"ש, וכ"כ בשו"ת משנת אליעזר (ח"א דרוש ג' אות ה').

ובשו"ת נחלת יוסף (אור"ח סי' נ"ד אות י') כתב, דזה אי רוב הוא ודאי או ספק תליא אי אמרינן ספיקא דאורייתא מן התורה לקולא ורק מדרבנן לחומרא, או דספיקא מדאורייתא לחומרא, דכבר הקשו המפרשים לשיטת הרמב"ם דס"ל ספיקא דאורייתא מן התורה לקולא, למה לי לימודים בחולין (דף י"א) דאזלינן בתר רובא, תיפוק ליה דכל ספק מותר מן התורה גם בלי רוב, ועכצ"ל דהרמב"ם ס"ל דדין רוב הוא דין ודאי וסומכין על הרוב אפילו לכתחילה, ועל זה צריך קרא לגלות שרוב הוא דין ודאי, וסומכין על הרוב אף במקום שיכולין לברר, משא"כ לשיטת הרשב"א דס"ל ספיקא דאורייתא מה"ת לחומרא, א"כ בלאו קרא דאחרי רבים להטות הוא אמינא דאסור כמו בכל ספק דמחמירין מן התורה, ושפיר צריך קרא לגלות שהולכין אחר הרוב, ונמצא ד"ל להרשב"א דגם אחר דין אחרי רבים להטות נשאר ספק אלא שהתורה התירה לנו ספק ואף על פי כן צריך קרא וכנ"ל עכ"ד.

ומעתה מבואר דברי המדרש, דאיוב היה לו תרעומות דאמאי באין עליו היסורים, דאי"ל דהוא בשביל יעקב שנשא שתי אחיות, ד"ל דבעבור זה אינו ראוי לעונש, כיון דיעקב נשא השתי אחיות בחוץ לארץ ולא קיימו התורה בחוץ לארץ, אך כשהגיע לפרשת אשה כי תזריע דכתיב ביה וביום השמיני ימול בשר ערלתו, להורות דמילה דוחה שבת, ולכאורה למ"ל קרא תיפ"ל דדחי עשה דמילה הל"ת דשבת, וע"כ משום דעשה דמילה הוא עשה הבא מכח רוב ולא אמרינן עשה דוחה ל"ת, והטעם משום דרוב הוא ספק, וספיקא דאורייתא לחומרא, ולפי"ז יש לחשוש דאדם נהרים ואדם צובה הנה מארץ ישראל, ואיכא חטא דשתי אחיות, אז נתקררה דעתו דשפיר ראוי הוא ליסורים שבאו עליו ודו"ק.

ו) עוי"ל, דהבאנו מש"כ בספר עמודיה שבעה כתב דיעקב נתגלגל באיוב ובאו היסורים על איוב כדי לתקן החטא דשתי אחיות עי"ש, והרמב"ן (פרשת תולדות) כתב הטעם דלקח יעקב שתי אחיות אף דעתידה התורה לאסור, משום דהאבות לא קיימו התורה אלא בארץ ישראל ולא בחו"ל, ויעקב כשלקח שתי אחיות היה בחו"ל, וכן עמרם לקח את יוכבד דודתו בחו"ל עי"ש.

ובהגדה של פסח בית אהרן (דף ג"ז) הביא דברי הרמב"ן הנ"ל וכתב, ויש להוסיף נופך, דאף שדעתו של יעקב היתה לחזור לארץ ישראל, מכל מקום היה דינו כמו כהן שנשא אלמנה, ואחר כך נעשה כהן גדול שאין צריך לגרשה, והכא נמי אף דחזר לארץ ישראל היה מותר לקיימן, ועיין ברמב"ן (ויקרא י"ח-כ"ה) שכתב דבאמת מהאי טעמא מתה רחל כשבאה לארץ ישראל עי"ש.

ולכאורה יש להקשות על זה, דהנה רשיז"ל כתב בפרשת תולדות (פרשה כ"ה-כ) עה"פ מפדן ארם וז"ל, על שם ששני ארם היו, ארם נהרים וארם צובה, קורא אותו פדן, לשון צמד בקר תרגום פדן תורין עכ"ל, והנה, אם ארם נהרים וארם צובה כבוש דוד, וספק אם הם מארץ ישראל, כי תליא בפלוגתא אם כיבוש יחיד שמה כיבוש או לא כדאיתא במסכת גיטין (דף ח:), וא"כ תקשה היאך נשא שם יעקב שתי אחיות, דילמא מארץ ישראל הם. אך י"ל דתליא בפלוגתא הרשב"א בתורה הבית (דף א' דף ק"ב) והרמב"ם בהל' טומאת המת (פ"ט הי"ב) אם ספיקא מן התורה לקולא או לחומרא, דלשיטת הרמב"ם דספיקא מה"ת לקולא, שפיר היה יכול לישא שם שתי אחיות ולא חטא בזה עכ"ד, הרי מזה דאי ס"ל ספיקא לקולא יש לומר כמש"כ הרמב"ן דבחוץ לארץ לא קיימו התורה ולכן נשא שם שתי אחיות.

והבאנו קושית הפנים יפות דלמ"ל קרא דמילה דוחה שבת, אמאי לא אמרינן דעשה דמילה דוחה הל"ת דשבת, ואי"ל משום דשבת הוא עשה ול"ת ואין עשה דוחה לתו"ע, דהא עשה שיש בו כרת דוחה אפילו לתו"ע, כמש"כ התוס' במסכת זבחים (דף ל"ג:), ומילה הוא עשה שיש בו כרת עכ"ק.

ובהואיל משה (שנת תשס"ד אות ע"ד) הבאנו לתרץ, עפימש"כ בשו"ת טוב טעם ודעת (מהדור"ק סי' רכ"א), דיש להסתפק בדין מילה שדוחה את השבת, אם הוא דוקא כשהמילה נעשית על ידי האב, או אף ע"י שליח משום דאמרינן שלוחו של אדם כמותו עי"ש, ואי אמרינן דרק מילה ע"י האב דוחה את השבת, יש לעיין דאין דוחה מצות מילה את השבת, כיון דמילה הוא רק ע"י האב ניהוש דלמא לאו אביו הוא, אך ז"א, דהלא איתא במסכת חולין (דף י"א:), דילפינן דאזלינן בתר רוב, ממכה אביו ואמו דאמר רחמנא קטליה (הורגהו), וליחוש דלמא לאו אביו הוא, אלא דאזלינן בתר רוב, ורוב בעילות אחר הבעל עי"ש, וה"נ במילה סמכין ארוב ואמרינן דהוא אביו ושפיר דוחה את השבת, ולפי"מ שחידש בספר עיר דוד (סי' תקע"ב) דעשה הבא מכח רוב אין בכח לדחות ל"ת עי"ש.

עכ"ל, וכתב שם דר' יהודה ור' שמעון אזלי בזה לשיטתייהו, במה דפליגי במסכת מנחות (דף כ"ז:) אי בעינן קרא כדכתיב, ובזה תליא אם מה דכתיב על האבנים היינו דוקא על האבנים ממש עיי"ש.

ועוד כתב שם ד"ל דאזלי בזה לשיטתייהו, דהנה מצינו בתרי דוכתא דהתורה אמרה על ומשמע דוקא, בפרשת אמור (פרשה כ"ד-ד) כתיב על המנורה הטהורה וכתב רש"י על טהרה של מנורה שמטהרה ומדשנה תחילה מן האפר, ולהלן כתיב על השלחן הטהור, וכתב רש"י על טהרו של שלחן עיי"ש.

ולכאורה יש לעיין דא"כ מאי טעמא דר"ש הרי יש לנו ללמוד מינייהו דכמו כן הא דכתיב על האבנים בעינן על טהרן של האבנים, ואמנם יש לומר דאדרבה אין ללמוד מינייהו כיון דמנורה ושלחן הו"ל שני כתובים הבכ"א ואין מלמדין, ולכן בשאר דוכתי על לאו דוקא, אמנם ר' יהודה לשיטתו דס"ל במסכת קידושין (דף ל"ה) ובמסכת סנהדרין (דף ס"ז:) שני כתובים הבכ"א מלמדין, א"כ שפיר ילפינן מינייהו לכל התורה דעל דווקא עיי"ש.

ואיתא במסכת נדה (דף ל"א:) שאלו תלמידיו את ר' שמעון בן יוחאי, מפני מה אמרה תורה יולדת מביאה קרבן, אמר להן, בשעה שכורעת לילד קופצת ונשבעת שלא תזקק לבעלה, לפיכך אמרה תורה תביא קרבן (שבועת ביטוי חטאת) עיי"ש,

ובספר שיח יצחק עמ"ס מכות (דף י"ז) הקשה, הלא כל יולדת טמאה נדה ובלא"ה אסורה לבעלה, ואין שבועה חל על שבועה, ותי' דאיתא במסכת שבועות (דף כ"ד:) דהאומר שלא אוכל תמרים וחלב, מיגו דחל אתמרים חל נמי אכלב בכולל עיי"ש, ה"נ כאן הרי נשבעת שלא תזקק לבעלה יותר, ונשבעת ג"כ על ימי טהרה לאחר שיכלו ימי נדה ולכן שפיר חל אשבועה בכולל, דכולל ג"כ ימים טהורים עכ"ד.

ובשו"ת קול אריה חיוור"ד (ס" ע"א בהג"ה) כתב הטעם דס"ל אין איסור חל על איסור בכולל, דאיתא במסכת זבחים (דף ע'), ובמסכת חולין (דף ק"ג), מדכתיב וחלב נבלה וחלב טריפה יעשה לכל מלאכה ואכול לא תאכלוהו התורה אמרה יבוא איסור נבילה וטריפה ויחול על איסור חלב עיי"ש, ואיתא במסכת נזיר (דף ד') דקרא דיין ושכר יזיר אתיא לאומר שבועה שאשתה וחזר ואמר הריני נזיר דאתיא נזירות וחיילא על שבועה עיי"ש, ושמעינן מזה נמי דאמרין כולל, והוה שני כתובים הבכ"א ואין מלמדין עיי"ש.

ומעתה יבואר דברי המדרש, דעד עתה התרעם איוב על היסורים שבאו עליו, דאי"ל שהוא בשביל ששהה להתגייר, דהיה מסופק ליה אי מקבלין גרים או לא, אך כשהגיע לפרשת אשה כי תזריע דיולדת מביאה קרבן מחמת השבועה, ומוכח דשפיר חיילא השבועה בכולל, וס"ל שני כתובים הבכ"א מלמדין, ומקבלין גרים ומעלה גדולה הם לקבלם ולספחם לקהל עדת ישראל, אז נתקררה דעתו דבצדק באים עליו היסורים על ששהה להתגייר ודו"ק.

(ז) עוי"ל, דבספר יד אבי שלום (פרשת משפטים) ד"ה והא כתב, דלכן באו יסורים על איוב, דאיתא במסכת יבמות (דף מ"ח:) מפני מה גרים מעונים בעולם הזה, ויסורין באים עליהם, מפני ששהו עצמם לבוא תחת כנפי השכינה עיי"ש, וכיון דאיוב גייר את עצמו כדאיתא בילקוט שמעוני, איוב (רמז תת"ק) עה"פ למס מרעהו חסד, דאיוב גר היה [ועיין בבראשית רבה פרשת וישלח (פרשה פ"ט-ג)] דאיוב לא נתגייר, ונשא דינה בת יעקב, כמבואר במסכת בבא בתרא (דף ט"ו:) ולכן באו עליו היסורים על ששהה להתגייר עכ"ד.

והנה יש חילוקי דיעות אם קבלת גרים מעליותא הוא לישראל או דאדרבה איכא גריעותא בזה, דבמסכת פסחים (דף ס"ד:) איתא, דלא גלו ישראל לבין האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים, הרי דגרים חביבין כ"כ דכל גליות ישראל אינו אלא בעבורם שיבואו ויתגיירו.

אך במסכת קידושין (דף ע:) איתא, קשים גרים לישראל כספחת, הרי דקבלת גרים לאו מעליותא הוא, ובתוס' (שם) ד"ה קשים כתבו בתוך דבריהם שני טעמים למה קשים גרים לישראל, או דהגרים מצד עצמם קשים לישראל דגריעותא הוא לקבלם, או משום שכיון שהם מדקדקין במצוות יותר מישראל, הקב"ה מזכיר מתוך כך עונותיהן של ישראל ח"ו עיי"ש, והאריכו בזה בספרי הדרוש, ולפי"ז י"ל דאי מקבלין גרים שפיר י"ל דנענש בשביל מה ששהה להתגייר, משא"כ אי ס"ל דאין מקבלין גרים,

והמפ' כתבו דזה אי קבלת גרים מעליותא או גריעותא תליא בהא, דאיתא במסכת סוטה (דף ל"ח:), תנו רבנן, כיצד כתבו ישראל את התורה (על המזבח בהר עיבל), ר' יהודה אומר על גבי אבנים כתובה, שנאמר וכתבת על האבנים את כל דברי התורה הזאת וגו', ואחר כך סדו אותן בסיד, אמר ליה ר"ש לדברין האיך למדו אומות העולם של אותו הזמן תורה (העתיקות תורה הלא לא נצטוו לכתובה בשבעים לשון אלא לבוא וללמודה כל הרוצה שלא יחא פתחון פה לאותם האומות לומר לא היה לנו מהיכן ללמודה), אמר לו בינה יתירה נתן בהם הקב"ה ושיגרו נוטריין שלהן (סופרים שלהם) וקילפו את הסיד והשיאוהו (והעתיקוה כלומר נטלוהו משם ע"י העתקה), ועל דבר זה נחתם דינם לבאר שחת שהיו להם ללמוד ולא למדו וכו', ר"ש אומר, ע"ג סיד כתובה וכתבו להן למטה למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות ככל וגו', הא למדת שאם היו חוזרין בתשובה היו מקבלין אותן עיי"ש, דר"ש ס"ל דנצטוו לכתוב התורה ע"ג הסיד כדי שיהא כל התורה גלוי גם לפני הגוים כדי שילמדו ויתגיירו, משום דאיכא מעלה בקבלת גרים, ור"י ס"ל דקבלת גרים לאו מעליותא הוא, ולכן נצטוו לכתוב ע"ג האבנים ואח"כ לסוד ע"ז סיד, כדי שהתורה לא יהא גלוי לעין כל כך, ורק כדי שלא יהא להם פתחון פה כי אינם אשמים, לכך נתן בהם הקב"ה בינה וכו' עכ"ד.

ובספר פנים יפות פרשת תבוא עה"פ ושדת אותם בסיד (ד"ה והנה) כתב וז"ל, והנה לר' יהודה לא היה הכתיבה בע' לשון בשביל אומות, שהרי סדוהו בסיד, אלא שהאומות עצמן קלפוהו, ולר"ש עיקר הכתב היה בשביל אומות כדי שיתגיירו

דלמען ייטב לך בעוה"ז ולמען יאריכון ימיך לעוה"ב, וא"כ ע"כ דיש שכר מצוה בהאי עלמא, ור' יעקב ס"ל דדברה תורה כלשון בני אדם, וא"כ י"ל דשניהם קאי על עוה"ב, ושכר מצוה בהאי עלמא ליכא עכ"ד עיי"ש.

ואיתא במד"ר (פרשת תצא פרשה ו-א), ולמה התינוק נימול לשמונה ימים, שנתן הקב"ה רחמיו עליו להמתין לו עד שיהא בו כחו, וכשם שרחמיו של הקב"ה על האדם כך רחמיו על הבהמה מנין שנאמר ומיום השמיני והלאה וגו' עיי"ש, וכתב בספר מאיר עיני חכמים (ח"א ס"י ס"ז), דלכאורה לפי הטעם דכדי שיתחזק כחו, למה ממתנין לשמונה ימים נימא דהמצוה יהיה מגין על התינוק, וע"כ הטעם הוא משום דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא עיי"ש.

ואיתא במסכת נדה (דף ל"א:), שאלו תלמידיו את ר' שמעון בן יוחי, מפני מה אמרה תורה מילה לשמונה (ולא לשבעה), שלא יהו כולם שמחים (שאוכלין ושותין בסעודה) ואביו ואמו עצבים (שאסורין בתשמיש), וכתב המהרש"א בחידושי אגדות וז"ל, ויש לפרש דהכי קאמר, מפני מה אמרה תורה מילה לח' של לידתה, דלא הו"ל למתלי בטומאת ז' של לידת האשה שהפסיק בענין מילה, שאחר שכתב וטמאה שבעת ימים כתב וביום השמיני ימול, ואח"כ חזר לענינו ושלשים יום וגו', אלא ללמדך שלא יהו הכל שמחים וכו' עכ"ל, מבואר מזה דלכן כתבה התורה כאן וביום השמיני ימול בשר ערלתו, כדי לגלות הטעם דלכן מלין לשמונה, שלא יהיו כולם שמחים ואביו ואמו עצבים.

ובזה מבואר המדרש, דאיוב ספוקי מספקא ליה אי עשה כהוגן במה שהקריב בלא דעת בניו הגדולים, דאי ס"ל כהנים שלוחי דרחמנא שפיר יכולין להקריב קרבן בלי דעת הבעלים, משא"כ אי ס"ל כהנים שלוחי דידן, אך כשהגיע לפרשת אשה כי תזריע וגו', דכתיב וביום השמיני וגו' אחר דכתיב וטמאה שבעת ימים וגו', ע"כ דהטעם דמלין לשמונה הוא כדי שלא יהא אביו ואמו עצבים וכולן שמחים, ולא משום שיתחזק כחו, וע"כ דס"ל שכר מצוה בהאי עלמא איכא, וס"ל לא דברה תורה כלשון בני אדם, ועכו"ם נודרין נדרים ונדבות, וע"כ דכהנים המה שלוחי דרחמנא, ולפי"ז עשה כהוגן במה שהקריב בלי ידיעת בניו, ולכן נתקרה דעתו ודו"ק.

ט) עוי"ל בישוב דברי המדרש הנ"ל, דהבאנו דאיוב ס"ל דאינו ראוי לעונש עבור זה, דהלא בשביל גזרה זו נצמח לבני ישראל טובה גדולה, דהרי הקשו המפ' דלמה יצאו ישראל ממצרים קודם הזמן, דהרי הקב"ה אמר לאאצ"ה ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה, והם לא היו במצרים רק רד"ו שנים, ותירצו דקושי השעבוד שעבדו עמהם בפרך השלימה הזמן, א"כ שפיר היה טענה נכונה לאיוב על היסורין שבאו עליו, דהרי מעצת פרעה להכביד עליהם עול השעבוד נצמח להם טובה, דעיי"ז יצאו ממצרים קודם הזמן.

ח) עוי"ל, עפ"י ש"כ בספר מאמר מרדכי (פרשת וירא) וז"ל, והנה ידוע איוב שהקריב עולות על הרהור הלב, באומרו אולי חטאו בני, והקריב בלא דעת בניו הגדולים, דודאי הם לא גילו על עוונם בפני אביהם, דאם גילו קשה למה אמר אולי, מכיון דגילו ודאי חטאו מה לשון אולי, וצ"ל שלא שאל את פיהם והקריב עולות לכפרה, וקרבן כזה היתה צריכה דעת בעלים, וא"כ לחטא יחשב לאיוב דצריך דעת בעלים, ולכן קיטרוג השטן עליו שהקריב עולות בלא ידיעת הבעלים עיי"ש.

ובמסכת קידושין (דף כ"ג:) בתוס' ד"ה דאמר רב הונא כתבו, דהנפקא מינה אי כהנים הוי שלוחי דידן או שלוחי דרחמנא, אם הכהן מקריב שלא לדעת הבעלים, דאי שלוחי דרחמנא נינהו אמרינן דהקרבן כשר, ואי הוי שלוחי דידן אינו כשר כיון שהקריב שלא מדעת הבעלים עיי"ש.

ואיתא במסכת נדרים (דף ל"ה:) איבעיא להו הני כהני שלוחי דידן הוו או שלוחי דשמיא וכו' עיי"ש, והקשה בשו"ת פנים מאירות (ח"ב סי' קי"ט), דמאי קמבע"ל אי כהנים הוי שלוחי דידן או שלוחי דרחמנא, אמאי לא פשיט לה מהא דאיתא במסכת חולין (דף י"ג:), איש איש מלמד שהעכו"ם נודרים נדרים ונדבות כישראל עיי"ש, ואי ס"ד דכהנים הוי שלוחי דידן היאך יכול הכהן להקריב לנכרי הא קיי"ל אין שליחות לעכו"ם עכ"ק.

ובספר אור חדש (עמ"ס קידושין דף כ"ג:) כתבךיישב, עפ"י"מ דאיתא במסכת סנהדרין (דף נ"ו:) דהא דדרשינן איש איש אתיא למ"ד דלא דברה תורה כלבנ"א עיי"ש, וא"כ י"ל דהברייתא דמרבה דנכרים מביאין נדרים ונדבות אתיא כמ"ד דלא דברה תורה כלשון בני אדם, ולפי"ז עכצ"ל דכהנים הוי שלוחי דרחמנא, משא"כ למ"ד דדברה תורה כלשון בני אדם, לא דרשינן מאיש איש לרבות נכרים שמביאין נדרים ונדבות, ולפי"ז שפיר י"ל דכהנים הוי שלוחי דידן עיי"ש.

ואיתא במסכת קידושין (דף ל"ט:), ר' יעקב אומר, אין לך כל מצוה ומצוה שכתובה בתורה שמתן שכרה בצדה שאין תחיית המתים תלויה בה (באותו מתן שכר להודיעך שאין מתן שכר אלא לעולם הבא), בכיבוד אב ואם כתיב למען יאריכון ימיך ולמען ייטב לך, בשילוח הקן כתיב למען ייטב לך והארכת ימים, הרי שאמר לו אביו עלה לבירה והבא לי גוזלות, ועלה לבירה ושלח את האם ונטל את הבנים, ובחזירתו נפל ומת, היכן טובת ימיו של זה והיכן אריכות ימיו של זה, אלא למען ייטב לך לעולם שכולו טוב, ולמען יאריכון ימיך לעולם שכולו ארוך, ורבנן ס"ל (דף מ:) למען ייטב לך בעוה"ז, ולמען יאריכון ימיך לעוה"ב עיי"ש.

ובספר המדרש והמעשה (פרשת יתרו) בעמק הלכה (אות ב') כתב, דר' יעקב ורבנן פליגי אי דברה תורה כלשון בני אדם או לא, דרבנן ס"ל לא דברה תורה כלשון בני אדם, וא"כ ליכא לפרש שניהם על עוה"ב, דתרי קראי על עוה"ב למה לי, וע"כ

ובספר קרבן שבת (פרק א' ס"ד) כתב דלכן יצאו בני ישראל אחר היותם במצרים רק רד"ו שנים, דאי נימא דישמעאל הוה בנו של אאע"ה א"כ גם הוא בכלל הגזירה דכי גר יהיה זרעך, א"כ חל חובת הגלות על כל זרע אברהם דהיינו יצחק וישמעאל, ובדין שיהא כל אחד מהם לשלם מחצית החוב דד' מאות שנה, ונמצא דשפיר השלימו בני ישראל את חלקם בגזירת השעבוד, ולא יצאו ישראל ממצרים קודם הזמן.

אך כ"ז הוא דווקא אי אאע"ה שיחרר את הגר וגם ישמעאל מתייחס אחר אאע"ה, משא"כ אי לא נשתחררה הגר והו"ל ישמעאל בן האמה דוולדה כמותה שאין מתייחס אחר האב, לא שייך לומר על ישמעאל כי גר יהיה זרעך עכ"ד.

ולכאורה בע"כ צ"ל דאאע"ה שחרר את הגר, דהנה המהרש"א במסכת יבמות (דף ק:) הקשה, דהיאך נשא אאע"ה את הגר שהיתה מצרית דעתידה תורה לאסור, ואאע"ה קיים כל התורה כולה, וכתוב לא יבוא מצרי בקהל ה' עכ"ק, ובפשיטות י"ל דכיון דלא קיים מצות פו"ר י"ל דעשה דפו"ר דחי הל"ת דלא יבוא מצרי, אמנם אי אמרינן דלא שחרר את הגר, א"כ איכא גם הלאו דלא יהיה קדש, והלא קי"ל דאין עשה דוחה ב' לאוין, וא"כ איך אפשר לומר דנשא אאע"ה את הגר משום עשה דוחה ל"ת, כיון דאיכא כאן שני לאוין, לאו דלא יהיה קדש ולא דלא יבוא מצרי, ועכצ"ל דשחרר את הגר וליכא רק הלאו דלא יבוא מצרי, וע"ז שפיר י"ל עשה דוחה ל"ת.

אך י"ל דבאמת לא נשתחררה, והא דנשאה להגר הוא משום דאמרינן עשה דוחה ל"ת, ואי דתקשי הא איכא כאן שני לאוין לאו דלא יבא מצרי והלאו דלא יהיה קדש, והא קי"ל דאין עשה דוחה ב' לאוין, י"ל כמש"כ בנזר הקודש, דהלא טעם איסורן הוא מכח שהיו בני ישראל שם, ובימי אברהם לא הוי שייך טעם זה עי"ש.

וכתב בספר חכמת התורה (פרשת לך דף תצ"א:), דכ"ז א"ש אי ס"ל דרשינן טעמא דקרא, אז שפיר י"ל דהטעם דלא יבוא מצרי הוא משום שבני ישראל היו שם, וכיון דבימי אברהם לא שייך זה, הותר לו ליקח מצרית, משא"כ אי ס"ל לא דרשינן טעמא דקרא אז אין לחלק עי"ש.

ואיתא במסכת נדה (דף ל"א), שאלו תלמידיו את ר' שמעון בן יוחי, מפני מה אמרה תורה מילה לשמונה (ולא לשבעה), שלא יהו כולם שמחים (שאוכלין ושותין בסעודה) ואביו ואמו עצבים (שאסורין בתשמיש), וכתב המהרש"א בחידושי אגדות וז"ל, ויש לפרש דהכי קאמר, מפני מה אמרה תורה מילה לח' של לידתה, דלא הו"ל למתלי בטומאת ז' של לידת האשה שהפסיק בענין מילה, שאחר שכתב וטמאה שבעת ימים כתב וביום השמיני ימול, ואח"כ חזר לענינו ושלשים יום וגו', אלא ללמדך שלא יהו הכל שמחים וכו' עכ"ל, ולכאורה מבואר מכאן דדרשינן טעמא דקרא, דלכן הפסיק כאן לכתוב וביום השמיני, כדי לידע הטעם דמילה הוא ליום השמיני.

ובזה יתבאר דברי המדרש, כיון דכתיב וביום השמיני וגו' אחר דכתיב וטמאה שבעת ימים וגו', להודיע דהטעם דמלין לשמונה הוא כדי שלא יהא אביו ואמו עצבים וכולן שמחים, וע"כ דדרשינן טעמא דקרא, ולפי"ז י"ל דבימי אברהם לא היה שייך הלאו דלא יבוא מצרי, ולפי"ז י"ל דהגר לא נשתחררה וישמעאל אינו נחשב לזרעו של אברהם, ולא שייך לומר דחצי החוב חל על ישמעאל, וע"כ דיצאו קודם הזמן משום עצתו דקושי השעבוד, א"כ הצדק עמו על מה שהוא מערער על היסורין שבאו עליו, ולכן נתקרה דעתו ודו"ק.

(י' עו"ל, דהבאנו דאיוב ס"ל דאינו ראוי לעונש עבור זה, דהלא בשביל גזרה זו נצמח לבני ישראל טובה גדולה, דהרי הקשו המפ' דלמה יצאו ישראל ממצרים קודם הזמן, דהרי הקב"ה אמר לאאע"ה ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה, והם לא היו במצרים רק רד"ו שנים, ותירצו דקושי השעבוד שעבדו עמהם בפרך השלימה הזמן, א"כ שפיר היה טענה נכונה לאיוב על היסורין שבאו עליו, דהרי מעצת פרעה להכביד עליהם עול השעבוד נצמח להם טובה, דעי"ז יצאו ממצרים קודם הזמן.

ובהגדה של פסח שמחת הרגל (פיסקא ורעו אותנו) כתב, דהוא מדין צער בעלי חיים שהוא דאורייתא, והיינו דאחר שהמצריים צערו את אבותינו יותר מדאי, נתחייב הקב"ה כביכול לגאלם מיד (אף קודם הזמן), כמו שצותה התורה מצות פריקה נטעניה משום צער בעלי חיים עכ"ד, וכ"כ בספר שארית יעקב (פרשת

והארא).

ואיתא במסכת ב"מ (דף ל"ב), תנו רבנן פריקה בחנם טעניה בשכר, ר"ש אומר זו וזו בחנם, מאי טעמיהו דרבנן, דאי ס"ד כר"ש לכתוב רחמנא טעניה ולא בעי פריקה, ואנא אמינא ומה טעניה דלית בה צער בעלי חיים וליכא חסרון כיס חייב, פריקה דאית בה צער בעלי חיים וחסרון כיס לא כש"כ, אלא למאי הלכתא כתבי רחמנא לומר לך פריקה בחנם טעניה בשכר עי"ש, ועיין במסכת שבת (דף קכ"ח:) ברש"י ד"ה צער שכתב, צער בעלי חיים דאורייתא שנאמר עזוב תעזוב עמו, ואיכא מאן דדריש טעמא דקרא משום צער בעלי חיים באלו מציאות עי"ש, ולפי"ז מאן דס"ל דצער בעלי חיים דרבנן ס"ל כר"י במסכת ב"מ (דף קט"ו.) דלא דרשינן טעמא דקרא, ועיין בספר שמחת החג על הגש"פ בסמיכה לחיים בפיסקא דחד גדיא שהאריך בזה עי"ש.

ובזה יבואר המדרש, דאיוב היה לו תרעומות על היסורין, כיון דמעצתו נצמח טובה לישראל דעי"ז יצאו ממצרים קודם הזמן, אמנם כשראה פרשת אשה כי תזריע, דכתיב וביום השמיני וגו' אחר דכתיב וטמאה שבעת ימים וגו', להודיע דהטעם דמלין לשמונה הוא כדי שלא יהא אביו ואמו עצבים וכולן שמחים, וע"כ דדרשינן טעמא דקרא, ולפי"ז י"ל דיצאו ממצרים משום צער בעלי חיים, ולא היו צריכין לקושי השעבוד ולא נצמח שום טובה לישראל מגזירת קושי השעבוד, ואז נתקרה דעתו ודו"ק.

י"א) עוי"ל עפ"י הנ"ל, דילפינן מדכתיב וביום השמיני ימול בשר ערלתו, דמצות מילה דוחה שבת, והבאנו מה שהקשה בספר פנים יפות, דלמ"ל קרא דמילה דוחה שבת, אמאי לא אמרינן דעשה דמילה דוחה הל"ת דשבת, דהא כללא הוא בכה"ת דאמרינן עשה דוחה ל"ת עכ"ק.

וכתב לתרץ, דלכן לא אמרינן במילה עשה דוחה ל"ת, דעשה דוחה ל"ת לא אמרינן רק היכא דבעידנא דמיעקר ללאו מקיים העשה, והכא בשעה שעבר על הלאו לא מקיים העשה, דהא מצות עשה דמילה אינו מקיים רק במילה ופריעה, כדאיתא במסכת שבת (דף קל"ז:) דמל ולא פרע כאלו לא מל, ובתחילת המילה הוא חובל ועובר בלאו, ולכן צריך קרא דמילה דוחה שבת עכ"ד.

ובטעמא דבעינן בעידנא, איתא במסכת ביצה (דף ח:) ובמסכת שבת (דף קל"ב:), דהיכא אמרינן אתי עשה ודחי ל"ת כגון מילה בצרעת אי נמי ציצית וכלאים דבעידנא דמיתעקר ללאו קא מוקים עשה וכו' עיי"ש, ובספר ברוך טעם (דין ערלת חלק ב' פרק א' כתב), דהואיל ודין עשה דוחה ל"ת חידוש הוא, דהרי איתא במסכת יבמות (דף ז:) דכל עשה לאו ל"ת חמיר מיניה, אלא דגזירת הכתוב דעשה דחי לל"ת, משו"ה כיון דחידוש הוא דחידשה תורה בכלאים בציצית אין לנו בו אלא חידושו, ולא דחי עשה לל"ת אלא דומיא דהתם דבעידנא דמיעקר ללאו מקיים עשה, משא"כ היכא דלא הוי בעידנא לא גלי רחמנא דאמרינן עשה דוחה ל"ת עכ"ד.

ובמסכת יבמות (דף ה:) הקשו התוס' (ד"ה כולה), דלמ"ל הילפותא דעשה דוחה ל"ת מכלאים בציצית, נילף משריפת קדשים, מדאיצטריך התם קרא לומר דלא דחי דכתיב והנותר ממנו עד בוקר בא הכתוב ליתן בוקר שני לשריפתו, וטעמא דאינו דוחה משום דיכול להמתין ולשורפו לאחר יו"ט, מכלל דבעלמא אמרינן עשה דוחה ל"ת.

ותירצו דהתם איצטריך קרא משום דאפילו אוכל נפש שרי, ולמ"ד נדרים ונדבות אין קרבין ביו"ט לא איצטריך קרא אלא למ"ד קרבין עיי"ש, מבואר מדברי התוס' דלמ"ד אין קרבין ביו"ט שפיר מצינו למילף עשה דוחה ל"ת משריפת קדשים שאינו דוחה יו"ט.

וכתבו לתרץ בזה קושי המהר"ם במסכת שבת (דף כ"ה:) דלב"ש דפוטרינן סדין בציצית דס"ל דלא דרשינן סמוכין דכלאים בציצית א"כ מנ"ל דאמרינן עשה דוחה ל"ת עכ"ק, ותירצו דב"ש לשיטתם דס"ל במסכת ביצה (דף י"ט.) דנדרים ונדבות אין קרבין ביו"ט, ומעתה שפיר מצינן למילף עשה דוחה ל"ת משריפת קדשים עכ"ד.

ובספר בית האוצר (מערכת א' כלל רי"ד) כתב, דשריפת קדשים ביו"ט לא הוי בעידנא, דהרי במשהו הראשון שהוא מבעיר עובר תיכף על מלאכת הבערה, והמצוה דשריפת קדשים אינה מתקיימת רק בשעה שנשרף כזית, וכדאיתא במסכת

פסחים (דף מ"ט.) עיי"ש, ועיין במנחת חינוך (מצוה קמ"ג אות ד') שכתב דמ"ע דשריפת קדשים הרי הוא ככל המצות דשיעורין בכזית עיי"ש, ועיין בשו"ת מהר"ם שי"ק חאו"ח (סי' ר"ו), והאריכו בזה האחרונים, ועיין בספר ברוך טעם דין עדל"ת (ח"א פ"א) שכתב נמי כן, עפ"י דאיתא במסכת שבת (דף קל"ד.) דבישראל אגומרי אית בה משום מכבה, והיינו שתחלתו מכבה וסופו מבעיר, ולפי"ז בשריפת בשר קדשים לא הוי בעידנא עיי"ש, ולפי"ז אי ילפינן עשה דוחה ל"ת משריפת קדשים ובשריפת קדשים הלא לא הוה בעידנא, אז י"ל דאמרינן עשה דוחה ל"ת אף היכא דלא הוה בעידנא.

ואיתא במסכת יבמות (דף ד.) עשה דדחי לא תעשה גרידא מנלן, דכתיב לא תלבש שעטנז גדילים תעשה לך (ודרשינן סמוכין ושרינן כלאים בציצית אלמא אתי עשה ודחי לא תעשה) וכו', ואמר רב יוסף אפילו לר' יהודה דבעלמא לא דריש סמוכים הכא דריש כיון דמופנה הוא וכו', ואיכא אריכות בגמ' שם אמאי מופנה, ולבסוף (דף ה:) מסיק הגמ', לימא קרא לא תלבש שעטנז, צמר ופשתים יחדיו למה לי, שמע מינה לאפנויי, ואכתי מיבעיא ליה לתוכף שתי תכיפות חיבור תכיפה אחת אינו חיבור (שתחב תחיבה אחת במחט וחיבר כלאים בגד צמר ובגד פשתים יחד אינו חיבור בפחות משתי תכיפות להכי כתיב יחדיו עד שיחברם יחד יפה), א"כ לכתוב רחמנא לא תלבש צמר ופשתים יחדיו, שעטנז למה לי, שמע מינה לאפנויי, ואכתי מיבעי ליה עד שיהא שוע טווי ונוז (מן התורה אינו חייב עד שיהיה הצמר והפשתן מתוקן יחד היטב במסרק), אלא כולה משעטנז נפקא, עיי"ש ברש"י ותוס', וברשב"א ביאר דברי הגמרא, דה"ק לעולם מיחדיו נפקא, וכי תימא יחדיו איצטריך לתוכף תכיפה אחת אינו חיבור, ע"ז מתרץ כולה משעטנז נפקא, מדקאמר שעטנז ולא כתיב שעטנזים אלמא שעושה הצמר והפשתים בגד אחד קאמר עיי"ש, וכ"ה ברמב"ן ובריטב"א עיי"ש.

ובספר בית יעקב (דרוש י' אות ג') הקשה, מהא דאיתא במסכת סנהדרין (דף פ"ה:) עה"פ איש איש אשר יקלל את אביו ואת אמו מות יומת אביו ואמו קלל דמיו בו, דלר' יאשיה בעינן קרא דחייב על אביו ולחוד ועל אמו לחוד, דאל"ה י"ל דאינו חייב אלא אם קילל אביו ואמו יחד, ור' יונתן ס"ל דרק היכא דנאמר יחדיו משמע שניהם כאחד, אבל בלא"ה כל אחד בפני עצמו במשמע עיי"ש, ולפי"ז קשה דלר' יונתן האי יחדיו לאו מיותר הוא, דאי לאו דכתיב צמר ופשתים יחדיו הוי ס"ד לאסור בגד שעטנז שוע טווי ונוז של צמר בלחוד, וכן בגד שוע טווי ונוז של פשתן בלחוד, ולא הוי מפרשינן ליה לאסור שעטנז של צמר ופשתים יחדיו, דהרי היכי דלא כתיב יחדיו כל אחד ואחד בפני עצמו משמע, ונמצא דהאי יחדיו אינו מיותר לאפנויי, ועכצ"ל דהילפותא דעשה דוחה ל"ת מכלאים בציצית אתיא אליבא דר' יאשיה דלחלק צריך קרא, ולכן גם בלא יחדיו הוי משמע דהאיסור בצמר ופשתים כאחד, והו"ל קרא דיחדיו מופנה לדרוש סמוכים, משא"כ לר' יונתן דס"ל דבלאו יחדיו משמע כל אחד ואחד בפני עצמו לא הוי יחדיו מופנה, וליכא למילף דין עשה דוחה ל"ת מכלאים בציצית, וע"כ דילפינן עשה דוחה ל"ת משריפת קדשים עיי"ש.

זבדי טעמיה דר"א קום התהלך בארץ וגו', וביפה תואר האריך בביאורו, וכתב דלא מצינו בו באברהם שהלך רק לארכה ולא לרחבה, ובזה נחלקו אי מהני החזקה.

וכתב דזה תליא בפלוגתא ר' יאשיה ור' יונתן במסכת סנהדרין (דף פ"ה:). אי צריך קרא לחלק או לא, דלר' יאשיה דצריך קרא לחלק ובלא"ה משמע שניהם כאחד, א"כ הכא דהקב"ה אמר לו קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה בעינן שניהם דייקא ולא מהני כשהלך לארכה לחוד, משא"כ לר' יונתן דמשמע כל אחד בפני עצמו שפיר מהני בהלך לארכה או לרחבה לחוד וקנה אברהם את הארץ עיי"ש.

ולפי"ז כתב בספר יושב אהלים (פרשת וירא) ד"ה ובזה נפרש, דזאת אם א"י מוחזקת לנו מאבותינו או אינה מוחזקת, תליא בפלוגתא ר' יאשיה ור' יונתן הנ"ל, דאי בלא קרא משמע שניהם כאחד ולא הוי חזקה עד שילך לארכה ולרחבה, א"כ כיון שאברהם לא הלך רק לארכה לא קנה את הארץ, אך אם משמע כל אחד ואחד בפני עצמו ולא צריך קרא לחלק, וממילא גם בהלך לארכה לחוד ג"כ הוי חזקה, ושפיר קנה אברהם את הארץ ואמרינן דא"י מוחזקת לנו מאבותינו עכ"ד.

ומעתה יבואר דברי המדרש, דעד עתה התרעם איוב על היסורים שבאו עליו, דאי"ל דהוא בשביל ששהה להתגייר, דהיה מסופק ליה אי מקבלין גרים או לא, אך כשהגיע לפרשת אשה כי תזריע דכתיב ביה וביום השמיני ימול בשר ערלתו, להורות דמילה דוחה שבת, ולכאורה למ"ל קרא תיפ"ל דדחי עשה דמילה הל"ת דשבת, וע"כ משום דלא הוה בעידנא, ומינה דילפינן עשה דוחה ל"ת מכלאים בציצית, ומעתה ס"ל לחלק צריך קרא, וארץ ישראל אינה מוחזקת מאבותינו, ולפי"ז טענת לסטים בטלה משום דמקבלין גרים, אז נתקרה דעתו דבצדק באים עליו היסורים על ששהה להתגייר ודו"ק.

י"ב) עוי"ל, דהבאנו מה דאיתא במסכת סנהדרין (דף ק"ו:), וירא את הקיני וישא משלו, אמר לו בלעם ליתרו, קיני לא היית עמנו באותה עצה (שגור פרעה כל הבן הילוד היאורה בתמיה ודאי היית כדלקמן), ומי הושיבך אצל איתני עולם (שעתידין בניך לישוב בלשכת הגזית והיינו דכתיב איתן מושבך וכי בין איתני עולם יושב מי הושיבך לך), והיינו דא"ר חייא בר אבא א"ר סימאי, שלשה היו באותה עצה, אלו הן, בלעם איוב יתרו, בלעם שיעץ נהרג, איוב ששתק נידון ביסורין, ויתרו שברח זכו בני בניו לישוב בלשכת הגזית וכו' עיי"ש, ולפי"ז הרי ראוי לעונש משום שהיה מיועצי פרעה.

אך י"ל דאיוב ס"ל דאינו ראוי לעונש עבור זה, דאיתא במסכת שבת (דף י:), אמר ר' חמא בן גוריא אמר רב, לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים, שהרי בשביל משקל שני סלעים מילת שנתן יעקב ליוסף יותר משאר בניו, נתקנאו בו אחיו, ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים עיי"ש.

והבאנו מש"כ בספר יד אבי שלום (פרשת משפטים) ד"ה והא כתב, דלכן באו יסורים על איוב, דאיתא במסכת יבמות (דף מ"ח:). מפני מה גרים מעונים בעולם הזה, ויסורין באים עליהם, מפני ששהו עצמם לבוא תחת כנפי השכינה עיי"ש, וכיון דאיוב גייר את עצמו כדאיתא בילקוט שמעוני, איוב (רמז תת"ק) עה"פ למס מרעהו חסד, דאיוב גר היה [ועיין בבראשית רבה פרשת וישלח (פרשה פ-ס"ג) דאיוב לא נתגייר], ונשא דינה בת יעקב, כמבואר במסכת בבא בתרא (דף ט"ו:), ולכן באו עליו היסורים על ששהה להתגייר עכ"ד.

ולכאורה יש להוכיח דמקבלין גרים, דרש"י (עה"פ בראשית ברא וגו') כתב, א"ר יצחק, לא היה צריך להתחיל מבראשית אלא מהחודש הזה לכם שהיא מצוה ראשונה שנצטוו ישראל, ומה טעם פתח בבראשית משום כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים, שאם יאמרו אומות העולם לישראל לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו עכ"ד.

וכתב בספר מתת יה (פרשת לך) לבטל טענת לסטים אתם, דאיתא במסכת נדרים (דף מ"ה:), השותפין שנדרו הנאה זה מזה, אסורין ליכנס לחצר (בבבא מצירא דכל חד אסור בדריסת הרגל של חבריו וקא סבר אין ברירה דאמור האי לחלק חבריו עייל והאי לחלק חבריו עייל), ר' אליעזר בן יעקב אומר, זה נכנס לתוך שלו וזה נכנס לתוך שלו (דקסבר יש ברירה), היה אחד מן השוק מודר באחד מהם (מן השותפים) הנאה, לא יכנס לחצר, ר' אליעזר בן יעקב אומר, יכול לומר לו לתוך של חבריך אני נכנס ואיני נכנס לתוך שלך עיי"ש, וכיון שאנו מקבלין גרים א"כ יכולין לומר בחלק של גרים אנו זוכין ובטל טענת לסטים אתם עיי"ש, ומוכח מזה דמקבלין גרים.

אך בהגדה של פסח ברית מטה משה (דף ק"פ: מרפה"ס) כתב, דטענת העכו"ם דא"י שייך להם, וטענתם הוא דאומרים לסטים אתם שהם ישבו בה, זהו רק אי ס"ל דארץ ישראל אינה מוחזקת מאבותינו, ולפי"ז לא נכנסו בני ישראל לנחלת אבותם, ורק דזכו בה כשכבשוהו מיושבי הארץ, אז שפיר יש להם טענה לסטים אתם.

אבל אי ס"ל דארץ ישראל מוחזקת מאבותינו, דמתחילה היתה שייכת לשם כמש"כ רש"י בפרשת לך (פרשה י"ב-ו) עה"פ והכנעני אז בארץ, שהיה הולך וכובש את הארץ מזרעו של שם עיי"ש, א"כ כשנכנסו לארץ ישראל לתוך שלהם נכנסו, דלקחיה בצדק מדין ירושה, אז ליכא טענה של לסטים אתם עיי"ש.

ואיתא במד"ר (פרשה מ"א-י) עה"פ קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה, תני, הלך בשדה בין לארכה בין לרחבה קנה עד מקום שהלך כדברי ר' אליעזר, שהיה ר"א אומר הילוך קנה, וחכ"א לא קנה עד שיהלך לארכה ולרחבה, אמר ר' יעקב בן

נבראת באחרונה. ומתוך, דאיתא כהמ"ד במסכת ברכות (דף ס"א), ובמסכת עירובין (דף י"ח), דדו פרצופין נבראו ונבראו איש ואשה ביחד, לכן לא קפיד להקדים דיני אשה דאיזה שירצה מקדים עכ"ד.

ואיתא במסכת קידושין (דף ב:), ר"ש אומר מפני מה אמרה תורה כי יקח איש אשה ולא כתיב כי תלקח אשה לאיש, מפני שדרכו של איש לחזור על אשה ואין דרכה של אשה לחזור אחר איש, משל לאדם שאבדה לו אבידה מי חוזר על מי, בעל אבידה מחזר על אבידתו, ופרשיו"ל אבידה אחת מצלעותיו עיי"ש.

וכתב בספר שפע חיים נישואין (דף רנ"א), דזה א"ש להמ"ד דס"ל במסכת ברכות (דף ס"א), דמן הזנב נבראת חוה, אבל להמ"ד דדו פרצופין נבראו שניהם ביחד, א"כ אין האשה דייקא אבידתו של האיש, ולדידיה צ"ל דהא דדרכו של איש לחזור אחר האשה, משום דאיש מצווה על מצות פו"ר, ולא האשה עכ"ד.

והטעם דנשים פטורות מעשה דפו"ר, כתב בספר משך חכמה (פרשת נח ט-י), כי משפטי ה' ודרכיו דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום, ולא עמסה על הישראלי מה שאין ביכולת הגוף לקבל, ומכל דבר האסור לא מנעה התורה בסוגה ההיתר, כדאיתא במסכת חולין (דף ק"ט), ומשום זה לא מצאנו מצוה להתענות רק יום אחד בשנה וקודם הזהירה וחייבה לאכול וכו', וא"כ נשים שמסתכנות בעיבור ולידה, ומשום זה אמרו מיתה גבי נשים שכיחא כמ"ש התוס' במסכת כתובות (דף פ"ג) ד"ה מיתה שכיחא, ע"כ לא גזרה התורה לצוות לפרות ולרבות על האשה וכו' עיי"ש.

וסברת המאן דאמר דסבירא ליה דנשים מצוות על פריה ורביה, כתב בספר כתנת תשב"ץ (פרשת נח דף ל"ח), משום דס"ל אין מיתה בלא חטא, דעל שלש עבירות נשים מתות בשעת לידתן, ויש לה להשמר מלחטוא בהן, ואז בטוחה בלידה ואין לפחד כלל עיי"ש.

ובזה יבואר המדרש, דמתחילה היה איוב מיצר ודואג שלא היה יודע מדוע באים עליו יסורים, דאין לומר דהיסורים באים עליו משום שהסכים לגזירת פרעה, דהלא בלא"ה נתחייבו בקושי השעבוד משום חטא דמכירת יוסף, אך כשראה פרשת אשה כי תזריע, דמוכח משם דס"ל דו פרצופין נבראו, ולפי"ז אשה פטורה ממצות עשה דפו"ר, וס"ל יש מיתה בלא חטא, ולפי"ז ס"ל טוב שלא נברא, והצדק הוא עם השבטים, וקושי השעבוד בא רק ע"י עצתו של איוב, אז נתקרה דעתו דשפיר ראוי הוא ליסורין שבאו עליו ודו"ק.

להערות: hoilmoshe@gmail.com

וכתבו התוס' (ד"ה ה"ג), ואע"ג דבלא"ה נגזר דכתיב ועבדום וענו אותם, שמא לא היה נגזר עליהם עינוי כ"כ אלא ע"י זה עכ"ד, הרי דקושי השעבוד הוא בשביל חטא דמכירת יוסף.

ולפי"ז י"ל דזאת היתה התרעומות של איוב דאמאי באין עליו יסורין, כיון דבלא"ה הוצרכו לקושי השעבוד בשביל חטא דמכירת יוסף.

אך זהו רק אי איכא חטא דמכירת יוסף, אז שפיר יש לו תרעומות על היסורין כיון דנתחייבו בלאו עצתו משום חטא דמכירת יוסף, משא"כ אי ליכא חטא דמכירת יוסף, א"כ ע"כ הקושי השעבוד היתה משום עצתו א"כ שפיר באו היסורין על איוב.

ובספר בגדי אהרן פ' בשלח (דף קנ"ג), הביא מש"כ בזה"ק ובילקוט חדש ערך מלאכים, דמחלוקת יוסף והשבטים היתה, דאיתא במסכת עירובין (דף י"ג), תנו רבנן, שתי שנים ומחצה נחלקו ב"ש וב"ה, הללו אומרים נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, והללו אומרים נוח לו לאדם שנברא יותר משלא נברא, נמנו וגמרו נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא וכו' עיי"ש, דיוסף אמר ליברוא האדם, דס"ל טוב שנברא, והשבטים אמרו אל יברא עכ"ד.

ובספר ערבי נחל (פרשת בשלח) כתב, דזה אי טוב שנברא או טוב שלא נברא תליא בזה, דאיתא במסכת שבת (דף נ"ה), אמר רב אמר, אין מיתה בלא חטא (וחטאו של אדם גורם לו מיתה), ואין יסורין בלא עון וכו', מיתיבי, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, רבונו של עולם, מפני מה קנסת מיתה על אדם הראשון, אמר להם מצוה קלה צויתיו ועבר עליה, אמרו לו, והלא משה ואהרן שקיימו כל התורה כולה ומתו, אמר להם, מקרה אחד לצדיק ולרשע לטוב וגו' (ויודעים שסוף הכל אשר צדיק ואשר רשע למות ומקרה אחד יש בעוה"ז לכולם), הוא דאמר כי האי תנא, דתניא, רש בן אלעזר אומר, אף משה ואהרן בחטאם מתו, שנאמר יען לא האמנתם בי, הא האמנתם בי עדיין לא הגיע זמנכם ליפטר מן העולם וכו' עיי"ש.

מבואר מזה דפליגי אי יש מיתה בלא חטא או אין מיתה בלא חטא, ומעתה אי ס"ל אין מיתה בלא חטא שפיר י"ל טוב שנברא, דהרי מצד בריאתו יוכל לחיות לעולם, ומה דנגזר עליו מיתה, איהו דאפסיד אנפשיה, ומאן דס"ל טוב שלא נברא ס"ל יש מיתה בלא חטא, נמצא דמתחילת הבריאה למיתה אזלא, ולכן טוב לו שלא נברא עכ"ד.

והנה רשיו"ל הביא דברי רבי שמלאי דכשם שיצירתו של אדם אחר כל בהמה חיה ועוף במעשה בראשית כך תורתו נתפרשה אחר תורת בהמה חיה ועוף עכ"ד, והקשה הגור אריה, א"כ היה להקדים ג"כ אדם כי יהיה בו צרעת דמיירי גם כן בזכר, ואלו אשה כי תזריע לא איירי רק באשה ואשה